

gradivom (kajti tudi ta čut se je razvil iz davnine v davnino), psihološka analiza navideznih pojavov, psihologija pomot, meje med patološkim in zdravim stvarnim čutom, obsežne konkretne študije otroka in njegovega postopnega uvajanja v svet stvarnosti, pa ljudi brez stvarnega čuta v norišnicah, vse to in mnogo drugega zanimivega spada v sodobno usmerjeno študijo o stvarnem čutu.

Tako se pa žal prof. Veber pogreza iz teorije v teorijo in skuša spojiti najraznovrstnejše modroslovne nauke ob enotni psihologiji opazovanja in analize. Njegova izvajanja izgube na ta način podrobne stike s konkretno, eksperimentalno mišljeno psihologijo in postanejo le še prispevek k še eni, novi teoretični psihologiji in filozofiji. Tudi za psihologijo opazovanja in za košato poglavje stvarnega čuta pa mora veljati načelo: Čim več opazovanja, izkustva, gradiva, preizkusa, eksperimenta, zasliševanja, prav nič filozofskih podmen iz preteklosti in skrajno previdni teoretični sklepi.

Po vsem tem razumemo, da imamo v Vebrovi knjigi prenovljeno, staro racionalno psihologijo, teoretično psihologijo z žal prerahlimi stiki s sodobnim eksperimentom in z današnjo tudi za psihologijo veljavno izkustveno metodo.

J. Birsa

DR. IVAN PINTAR: »MEDIKO — KIRURŠKI ZAVOD V LJUBLJANI, NJE-
GOV NASTANEK, RAZMAH IN KONEC.« Zgodovina našega zdravstva je še dokaj neraziskana. Kljub stari tradiciji do zadnjih dni ni nihče še sistematično raziskoval preteklosti našega nehanja v medicinski stroki. Šele zadnja leta je g. priv. docent Pintar pričel z osvetljevanjem posameznih poglavij naše zdravilske preteklosti. Pri tem smo pogrešali del, ki se ne bi ukvarjala samo s posamezniki, ampak bi jasno pokazala dobe, v katerih so le-ti sodelovali. Pogrešali smo študij, ki bi osvetlil osebnosti ne zgolj biografski, ampak tudi njihov odnos do dobe in njih odvisnost, zvezo in povezanost z dogajanjem v svetu, kar je skoraj gotovo važnejše kakor suha biografija. Knjiga, ki jo je napisal prof. Pintar, njegova habilitacija, nam to daje. Z njo je velika vrzel v opisu prave zdravstvene preteklosti zadelana, obenem nam vzbuja nade, da bodo tej uspeli, sledile druge, še bolj uspele slike in analize zgodovine naše medicine.

V splošnem uvodu, kjer nam prikaže avtor historiat mediko-kirurških zavodov drugod, prav precizno oriše prilike, v katerih je naš prvi zdravstveni zavod nastajal. Zaradi San Swietenovih reform, pripravljalnih del operozov in političnih prilik, so ustanovili pri nas sanarsko šolo. V tem odstavku bi pogrešal nekoliko preciznejše osvetlitve vezi med Operozi, zlasti Gubcem in kasnejšo šolo, respektive fakultete. Naslednji odstavki, kjer riše avtor dobe od ustanovitve 1782. do konca 1849. so pestri, vestno zbrani material je uvrščen na prikupen način, tako da niti ne veš kdaj si knjigo do kraja prečital. Zanimive podrobnosti iz življenja velikanov naše prve fakultete, orisi njihovih trenj s sodobniki, gospodarske razmere in politične prilike onih časov, vse je nanizano v pestro celoto, kateri ni kaj prigovarjati.

Knjižica je izšla ob dvajsetletnici ljubljanske medicinske fakultete, in nam je v opomin in dokaz, da če smo imeli Kerna, Mahuca, Lipiča, Voigta in druge slavne glave v Ljubljani, ko je bila ta še središče province v sestavu habsburške monarhije, je gotovo, da v ugodnejših, prosvitlenejših in naprednejših časih ne smemo resignirati na popolnost medicinske fakultete v Ljubljani, ampak nam mora biti prav ta tradicija vzor in pobuda za zgraditev neokrnjene celine. Jezikovno ne bi imeli kaj pripomniti, le zdi se nam, da bi bil namesto naziva sanarnik boljši stari sanar, ki ga je uporabljal med drugimi že Tavčar.

Ž. K.

BORBA ZA POPOLNO MEDICINSKO FAKULTETO V LJUBLJANI IN ZA IZPOPOLNITEV LJUBLJANSKE BOLNICE. V marcu t. l. je izdalo Društvo medicincev v Ljubljani 15 strani obsegajočo brošuro, ki obravnava dve pereči zadevi našega javnega življenja, namreč vprašanje ljubljanske medicinske fakultete in vprašanje ljubljanske bolnice. Borba za ti dve prepomembni ustanovi traja že nekaj let in doslej — kakor je pri nas že navada — še ni rodila vidnejših uspehov, dasi ni nadvse upravičena le z načelnega, narodnostnega in kulturnega, temveč še veliko bolj z gospodarskega in socialnega stališča. Čeprav je bedni položaj naše okrnjene medicinske fakultete dovolj znan ter katastrofalne razmere v ljubljanski bolnici kriče že do neba, je vendarle treba, kakor dokazuje omenjena brošura, še zmeraj opozarjati na ta žalostna dejstva, ki pričajo, da Slovenija glede zdravstvene politike in organizacije že dolgo vrsto let ne napreduje, marveč prej nazaduje. Razumljivo je trpko ogorčenje, ki označuje uvodno Spomenico Društva medicincev. Spomenica poudarja, da je treba vprašanje ljubljanske medicinske fakultete, ljubljanske bolnice in pomanjkljive zdravstvene organizacije v Sloveniji rešiti »nemudoma in temeljito« ter navaja vrsto ukrepov, ki so v ta namen potrebni: odpravo »zloglasnega« § 51. uredbe o medicinski fakulteti, načelno priznanje 10 semestrov medicinski fakulteti v Ljubljani in takojšnjo uvedbo 5. in 6. semestra; sklicanje strokovne komisije za zgraditev klinične bolnice in izpopolnitev medicinske fakultete; odobritev v ta namen potrebnih kreditov; razpis štipendij za izšolanje slovenskih znanstvenikov, ki naj zasedejo stolice na izpopolnjeni fakulteti; nastavitev slovenskih znanstvenih moči, ki jih že imamo; zgraditev klinične bolnice v Ljubljani; in naposled reorganizacijo zdravstvenega skrbstva v Sloveniji.

Sledeče strani so posvečene podatkom o zgodovini in sedanjem stanju medicinske fakultete v Ljubljani, ki ni samo nepopolna, temveč za nameček še naravnost beraško preskrbljena. Zanimiva je statistična tabela, spričo katere morajo izgubiti še poslednji videz upravičenosti ugovori, češ da nam zadostujeta že dve popolni medicinski fakulteti; po tej tabeli je mogoče ugotoviti, da naša država glede medicinskih fakultet zaostaja za večino evropskih in celo izvenevropskih držav. Izjave profesorjev medicinske fakultete dr. E. Kanskega, dr. A. Koširja in dr. Ladislava Klinca izpopolnjujejo te skrajno nerazveseljive podatke. Drugi del spomenice se ukvarja z vprašanjem ljubljanske bolnice, opozarja na nevzdržne razmere v njej ter predlaga ukrepe, ki zagotavljajo rešitev tega neodložljivega vprašanja. V drugem delu brošure so objavljene izjave pomembnih izven-fakultetnih zdravniških osebnosti, ki spomenico medicincev krepko podpirajo. Dr. A. Kraigher je prispeval članek »Ob dvajsetletnici«, ki mu sledijo izjave dr. Alojza Zalokarja, doc. dr. Josipa Cholewe in dr. Franca Gerloviča članek »Kje naj stoji bodoča klinična bolnica?«. Brošuro zaključuje resolucija banskega sveta dravske banovine, ki zahteva spremembo zakona o univerzah glede na ljubljansko medicinsko fakulteto in odobritev kreditov za nje izpopolnitev. O klavnih pogojih, v katerih mora delovati ljubljanska medicinska fakulteta, in še zlasti o obupnih razmerah v ljubljanski bolnici priča vrsta slik, o katerih je nekdo zapisal, da bi jih morali pred tujino skriti — in je s tem vse povedal.

Dejstvo, da leži glavna teža te tako samoumevne, tako krvavo nujne in pravične borbe še vedno predvsem na plečih univerzitetne mladine, ni osamljen pojav in je za naše razmere značilno. I. B.

Poročilo je bilo napisano še za prejšnjo številko. Prav radi bi bili naše naročnike seznanili tudi s »Spomenico«, ki je pa »Društvo med.« iz ne še docela pojasnjenih vzrokov ni hotelo priložiti »Lj. Zvonu«. (Op. ur.)

NA ZGODOVINSKEM RAZPOTJU

I VO BRNČIĆ

Znova so se premaknili mejniki dežel in držav. Dogodki se preHITEVAJO z blazno naglico neurja in goljufajo vsa pričakovanja; čas je z dogajanjem nabit kakor ekrazitna mina, saj nekoč cela desetletja niso prinesla toliko izprememb, kakor jih je zdaj doživela Evropa v bore pol leta. Še sinoči na videz nepremagljivi imperiji se sesedajo kakor stavbe iz kvart, usoda narodov se sprevrča preko noči; svetli upi, ki so marsikomu zažareli z jutranjo zarjo, neredko že umirajo z večernim mrakom. Oborožene množice se vale preko celine kakor se niso ne za preseljevanja narodov ne za Timurlenkovih in Napoleonovih pohodov, in pod krvavo obžarjenim evropskim nebom brné človeški živci kakor prenapete tetive; kabinetski idealisti, spoštovalci absolutnih vrednot, pomehkuženi filantropi in osamljeni kulturonosci strme z grozo v razdejanje, ki ga je med njihovo setvijo zapustila toča neusmiljenih dejstev, in celó v njihovih utrujenih možganih se čedalje bolj zdriza spoznanje, da smo priče neustavljivega, nedvomnega propada mogočnega reda in sveta, ki je več ko poldrugo stoletje pisal postave evropski kulturni in politični misli ter je bil še pred nekaj mesci videti na veke ustaljen in ko granitna skala nepremakljiv. Koliko varljivih upov je v teh dneh spuhnelo v nič kakor dim, kako neznansko veliko iluzij se je zdrobilo s suhim prasketom starega, neuporabnega porcelana! Smrt že od nekdanj ne kaže kaj prida estetskega občutka, smrt snema vse maske ter razgalja svoje žrtve do grde, zoprne nagote. Tako se je tudi ob tem polomu dokončno potrdilo, koliko življenjske nemoči se je skrivalo za patetičnimi gesli in frazami, kako puhli so bili vsi »ideali«, s katerimi je liberalistična hierarhično-kapitalistična družba desetletja in desetletja upravičevala svoj obstoj. Zakaj logika družbenega razvoja, naj terja še toliko človeške krvi in naj na videz še tako nerazumljivo prisoja ljudem njihovo mero trpljenja in sreče, je v bistvu vendarle na svoj način globoko pravična; tudi družbeni zakoni poznajo svoja posebna evgenična in biološka načela, zgodovina je kljub vsemu zanesljiv sodnik in vračnik: kakor stari kava koketa nalepotičena družba se je navsezadnje zgrudila ob prvem krepkejšem sunku, je nemara klecnila bolj po krivdi lastne življenjske nezmožnosti kakor pa zavoljo udarcev nasprotnikove železne pesti.

Ta družba, ki se je rodila v krvavordeči, sijajni zarji tisočerih pričakovanj, ki tako lepa in mamljiva dotlej še zlepa niso razgibala ljudskih

množic, ta družba, ki je svoje dni v resnici sprostila nezaslišano veliko ustvarjalnih sil človeškega rodu, je zapovrstjo izdala malone vsa načela, ki so jih nekoč zagovarjali njeni najplemenitejši duhovi in za katera so tisoči dali svoja življenja. »Vse je bilo pred nami, ničesar ni bilo pred nami« — te Dickensove besede bi utegnile služiti za motto študiji o tem, kaj je človeškim množicam obetala in kaj jim je dejanski nudila. Ideje, za katere je tekla kri pod Bastiljo in pri Valmyju, kjer je sam Goethe zaslutil porajanje novega jutra v svetovni zgodovini, so pred davnimi dnevi pomenile živo stvarnost najglobljih, najpravičnejših teženj širokih ljudskih plasti, ki so zahtevale tudi zase pravico do človeškega dostojanstva in do prostora pod soncem; a vladajoča družba jih je brž po svoji zmagi nad fevdalnim zatiralcem spremenila v navadno slepilo, s katerim je (kljub vsem poetom in mislecem, ki so jih resno jemali) premišljeno vodila iste množice, ki so ji nekdanj priborile oblast, ki jim je toliko obljubila ter jim dejanski dolgih sto let in več odrekala skoraj vse možnosti človeka dostojnega življenja. Grdo grehoto ima na vesti onemogli, izžeti stavec, ki se pravkar tako klavrno poslavlja od sveta; zakaj razplamtel je v srcih milijonov, sredi brezupne suženjske temote že ob samem rojstvu na pol ugaslih, vso čudežno človeško slo po pravici in lepoti, zanetil je v potlačeni razredih in narodih ogenj neumrljivega koprnenja po svobodi, pa je potlej vse njihove naivne upe in njihove žrtve zvičajno izkoristil v namene, da si je sebičnejše težko predstaviti. Obtožba je huda, ali »treba je zapisati, da kdo lahko smehlja se in smehlja in da je zraven lopov« (Hamlet) — treba je zapisati, kadar padajo že poslednje človečanske vrednote, ki jih je v Evropi še uspelo ohraniti, in kadar se brez slednje dejanske koristi vnovič preliva človeška kri.

Dà, ob žalostnem koncu tega zgodovinskega razdobja, vpričo milijonov mrličev iz prve svetovne vojne, ki še niso utegnili dodobra sprhneti, ko so se jim že pridružile legije novih, je treba nesentimentalno pregledati bilanco družbe, ki je naložila človeštvu toliko nesmiselnega, z ničimer opravičljivega gorja. Ta družba, ki je bilo v njene temelje vzdanih toliko človeških kosti, katerih ceno je vselej določala edinole prekleta zlata kovina, je resda nekoč razbila gospodarske, politične in duhovne okove fevdalnega sistema, je resnično dala človeštvu vrsto kulturnih pridobitev, brez katerih si njegovega nadaljnega napredka ni mogoče niti misliti. Toda zakleta v čarobni ris lastnih družbenih možnosti ni dokončno rešila niti enega tistih osnovnih, za usodo človeštva najneposredneje pomembnih vprašanj, ki so se pojavila ali vsaj do akutnosti zaostriła ravno z njenim nastankom. Jasno: človeških dejanj na socialnem in še posebej na gospodarskem področju ni nikdar nikoli ocenjevala po tem, koliko prispevajo za človeško skupnost, za vse človeštvo, za gmotno in duhovno blaginjo ljudi; ne človek ne narod ne kultura, nobena teh vrednot ni bila dejanski

poglavitno merilo človeškega dejanja in nehanja, zgolj poniglava korist ene same kaste je bila vsem lepim geslom, vsem protestom pesnikov in učenjakov navkljub osrednja gonilna sila vsega njenega gospodarskega življenja in vseh njenih ustanov, vsega prava in političnega udejstvovanja — pohlepni, samopridni, brezobzirni interes posameznika in v skupine organiziranih posameznikov, vladajočih nad vsemi viri, ki dajejo ljudem delo in kruh. Naj se je prav po zaslugi te družbe uspešnost človeškega dela malone postoterila, dasi dokazujejo računi z vso svojo eksaktno nedvomnostjo, da je vprašanje človeškega blagostanja danes ta dan s tehnične plati že docela rešljivo, je vendarle spremljala vso njeno zgodovino neznosna, neodpravljiva beda najširših ljudskih plasti, ki so za bahavim družbenim pročeljem životarile tako same sebi prepuščene kakor le more biti človek na zemlji. Ta družba je vžgala v narodih uporno luč narodnostne zavesti, a je narodnostni problem spet reševala samó na papirju ter ni znala zlasti malim narodom zagotoviti ne svobode ne samoodločbe ne samega obstanka. Svoboda, ta najomamnejša izmed človeških besed, ta sen vseh podjarmljenih in vseh duhovnih izbrancev človeškega rodu, ni bila v nič manjši meri zgolj kilava, votla fraza; kajti s političnimi svoboščinami se je družila popolna gmotna odvisnost malega človeka, ki mu vse njegove državljanske pravice niso mogle potešiti njegove lakote — absurd, da bi bilo težko najti značilnejšega. Znanost in umetnost, vsa blesteča kulturna dejavnost je ostala povsem nedostopna taistim množicam, ki naj bi jim lajšala in poplemenitila življenje. Ob vsej svoji ogromni gospodarski zmogljivosti je ta družba izkoriščala zemeljske zaklade in človekove proizvodne možnosti v omejenem obsegu, anarhično in brez načrta — zakaj dobiček, ne potrebe ljudi, to je bil edini zakon vse proizvodnje. V celoti je stvar taka, da je pretežna večina človeštva stradala pod njeno vladavino prav vsega, kar more človeku nedostajati na zemlji: kruha in strehe nad glavo, zdravja in življenjske radosti, toplote človeškega uma in srca.

Takšen je obračun. A dandanašnji, ko se ta trhli babilonski stolp vse očitneje podira in ko postaja potreba po lepšem, človeka vrednejšem zemeljskem domovanju ljudi čedalje bolj pereča, se pojavlja tudi vprašanje, v imenu katerih načel in čigavih pravic naj bi bil predvsem zasnovan načrt za novo stavbo družbenega in kulturnega sožitja. Če naj obvelja stališče, ki si edino utegne lastiti vso moralno in tudi utilitarno prepričevalnost, da sta namreč produktivno delo kot prvi pogoj človeškega obstoja in človeška kultura kot smoter vsega človeškega prizadevanja na zemlji osnovno merilo vsega človeškega početja, potem ni mogoče dvomiti, da more biti najpravičnejša in najrazumnejša pač le taka ureditev sveta, ki bi predvsem slonela na pravicah in zahtevah delovnega človeka in v kateri bi bile kulturne vrednote v resnici last vseh narodov in ljudi. Zakaj če je smisel vsega snovanja človekovega razuma in truda njegovih rok vsa sreča, ki je človeštvo sploh

more biti deležno na zemlji, je tudi gotovo, da bo ta namen uresničen šele tedaj, ko delo ne bo več človeku ena sama nenehna tlaka in muka, to je, ko mu bo dana najprvotnejša svoboda, brez katere so vse druge svobode le namišljene, zgolj prazen zvok in puhla laž. A ker delo samo po sebi človeku niti ne daje niti ne jemlje svobode, temveč mu jo krati šele sočlovek, bo mogel novi družbeni red zagotoviti ljudem vso možno srečo edinole v primeru, če bo izločil iz seznama družbenih možnosti vsakršno priložnost, da bi človek mogel vpreči v svoj jarem svojega bližnjega ter ga izkoriščati v svoj osebni prid. Edinole taka ureditev človeške družbe lahko potemtakem upa, da bo osrečila ljudi, v kateri bi bila oblast človeka nad človekom skrčena na tisti minimum, ki ga terja zgolj nujnost organizacije človeškega mravljišča. Zakaj ko ne bo več gospodar nad sočlovekom, bo šele človek dejanski postal gospodar te zemlje in bo lastni usodi sam pisal postavo; ko ne bo več zaslužjevalec, bo šele sam prenehal biti tudi suženj; podrejen zgodovinski nujnosti bo šele postal resnično svoboden. Takrat šele bo njegovo življenje nekaj več kakor le večer beg pred plazom slepih, nesmiselnih naključij; in ko bodo tudi vse resnice znanosti in vse lepote umetnosti slednjemu posamezniku prav tako samoumevno potrebne, nepogrešljive in zagotovljene kakor vsakdanji kruh, se bo človek svoje svobode tudi v zvrhani meri zavedal ter jo bo mogel s pridom uživati — se bo približal poslednji sreči, ki more razsvetliti njegovo zemeljsko trajanje.

S kar najpopolnejšo gotovostjo je mogoče sklepati, da bi se na tem nesrečnem, krvavem planetu v bistvu nič ne spremenilo, da bi še naprej tekla za snetljiv nič dragocena človeška kri ter bi se strašni bojni voz še dolgo ne ustavil na uničenih poljih in v razdejanih mestih, če bi se namesto dosedanjih nesmislov, krivic in laži ugnezdile le nove, če bi se zamenjala roka, a bič ostal, če bi pravice narodov, tudi najmanjših, ostale okrnjene tudi v prihodnje. Ureditev, ki bi ne osvobodila človeštva dveh najtežjih nadlog, ki ga tareta dandanašnji, ki bi dokončno ne rešila socialnega in narodnostnega vprašanja, bi pomenila zgolj podaljšanje doslejšnje bede in dosedanjega zatiranja ljudi ter bi si sama napisala smrtno obsodbo. Ako naj bo priznано načelo, da je slehernemu narodu dana pravica do življenja in neoviranega razvoja že s samim dejstvom njegove eksistence, potem je ta pravica ena sama, nedeljiva in za vse narode enaka; zakaj pravica, ki kaže temu tak obraz in onemu spet drugačen, dejanski ni več pravica, temveč laž. Če pa pravice posameznih narodov niso enake, potlej sploh ni več mogoče govoriti o nobeni pravici, saj omejena pravica do obstoja prav tako ni več pravica; v tem primeru bi med narodi prenehal vsakršen moralni in pravni red in svet bi v krvi in ognju utonil.

Spletke, pretkani sofizmi in nasiljevanje dejstev, vse to pač utegne preslepiti ljudi, a stanovitnega, znosnega sožitja med njimi zatrdno ne more ustvariti. Človeštvu je dandanašnji potrebno korenito, popolno prerojenje,

potrebna mu je velika, čista ideja, ki ne bo več naličje laži, ampak nepotvorjeno obličje resnice, ki ne bo več nasprotje življenjske stvarnosti, temveč njena pristna, neizmaličena podoba. Edinole taka ideja, precejena skozi filter človekovega razuma in prepojena z vso gorkoto, ki jo le zmore njegovo srce, še utegne urediti ta kaotični, razklani svet. Ne hierarhija, temveč sodelovanje med ljudmi in narodi; ne slepa pokornost, marveč človeško dostojanstvo; ne predpravice, temveč pravice; ne prisilnost, ampak dolžnost; ne imperialistična borba za tuja ozemlja, ampak načrtno izkoriščanje vseh bogastev, ki jih nudi ta blagoslovljena, neizčrpna zemlja; ne bogatija, marveč blagostanje vseh ljudi — izključno le na takih osnovah more biti zgrajena trajna sreča človeškega rodu. Zgolj v takem svetu bo mogla tudi izginiti ne samó potreba, marveč tudi slednja možnost nadvlade naroda nad narodom, delitve zemlje na interesna področja, prisilnega vključevanja narodnih ozemelj v večje, tuje enote, nesvobode, zatiranja in razprtij med narodi. So to utopije? — Kje bi bil smisel človeškega življenja na zemlji, če bi bile?

TERCINE O ŽIVLJENJU IN UMETNOSTI

MIRAN JARC

I.

*Tlačani. Hlapci. Sužnji... Skoz vekove
s krvjo in znojem prepojene gledam
našega ljudstva splasene rodove.*

*Njih kri, sokove okušam, ko poslušam
kričečo rano v sebi, ko se v rove
po samem sebi spuščam, se razpredam,*

*kot bi v podzemlje tonil dob ugaslih,
potisočerjen dramim se in dušam
sestradanim ponujam svojo žejo,*

*ki pod oblastjo zlih pastirjev uklete
svojih tegob izkričati ne smejo,
da bi grobov ne odprle že prerastlih..*

*Ko zevajo povsod že žrela živa
zdivjane zemlje, ki v ponôre nove
nered včerajšnjega sveta požira,*